

typisch limburg

Wat is nou typisch Limburgs? Volgens niet-Limburgers heel veel, volgens de Limburgers zelf nog veel meer. Verkenningen in de marge van taal, cultuur en het Limburggevoel.

Nog één keer over het CBS, de statistiek en het al dan niet uit-eenvallen van de ooit zo hechte Limburgse samenleving. Daarna gaan we weer over tot de orde van de dag. Discussies worden er doorgaans niet beter op als ze eindeloos blijven voortspelen, en het onderwerp zal de komende jaren ongetwijfeld nog wel een paar keer opduiken.

De vraag die ik de vorige keer stelde: zien de onderzoekers van het CBS spoken, of valt het wel mee met de teloorgang van de samenleving in Limburg, met - zoals de onderzoekers het noemen - het verzwakken van de sociale cohesie?

Eigenlijk valt het wel mee, proef ik uit de meeste reacties. Voor zover er sprake is van achteruitgang - minder animo voor verenigings- en vrijwilligerswerk, minder vertrouwen in bestuur, politiek en medeburgers - is dat een algemene tendens in Nederland, zelfs in West-Europa, en zeker niet typisch Limburgs. En voor zover de achteruitgang hier wellicht iets sneller gaat dan elders, is dat het gevolg van het feit dat we in Limburg de hechte onderlinge band veel langer in stand hebben gehouden dan in andere delen van het land, waar de 'onthechting' al veel eerder toesloeg. In die visie zou er nu sprake zijn van een soort inhaalslag, en zijn we over een tijdje - in ieder geval in sociaal-maatschappelijk opzicht - op hetzelfde niveau als de rest van Nederland. En dus eigenlijk (volgens sommigen eindelijk) heel gewone Nederlanders.

Peter Berghs uit Baexem, die eerder ook al eens al in deze discussie op kwam duiken, ziet het zo:

„Het zou best kunnen dat de Limburgse samenleving op het oog minder hecht wordt. Maar ik denk dat het in werkelijkheid wel meevalt. Ik zie een rijk en gevarieerd verenigingsleven om me heen. Ongedwongen en open. Misschien een onsje minder, maar ik kan deze ontwikkeling niet als een teloorgang zien. Het feit dat er statistieken nodig zijn om de geschetste terugloop te signaleren, is een teken dat een ander zich afspeelt op evolutionaire wijze. Geen omwenteling, maar geleidelijke aanpassing. En misschien is dat wel typisch Limburgs.” Misschien wel, ja.

GUUS URLINGS

straatnaam

WILHELMINA DRUCKERHOF

De Dolle Mina-hof. Zou dat geen leukere naam zijn geweest voor het straatje in Weert dat nu de naam Wilhelmina Druckerhof draagt? Kwestie van smaak, waarschijnlijk. Maar terwyl iedereen zich wel iets kan voorstellen bij Dolle Mina, zal de naam Wilhelmina Drucker waarschijnlijk bij minder mensen meteen een belletje laten rinkelen.

Wilhelmina Drucker werd in 1847 in Amsterdam geboren als Wilhelmina Lensing. Ze was een onwettig kind, buitenechtelijke dochter van een naaister en een bankier - wiens naam ze de rest van haar leven bleef gebruiken - en groeide op in armoede. Zelf werd ze ook naaister. Daar had het bij kunnen blijven, en dan hadden we nooit meer van haar gehoord. Maar Wilhelmina, 'gevoemd'

door haar moeilijke positie als onwettig kind en het zware leven van haar moeder, was een uitermate strijdvaardige vrouw, die al snel een voortrekkersrol ging spelen in de emancipatiebeweging. Ze schreef, was politiek actief en richtte in 1889 de *Vrije Vrouwen Vereniging* op, waaruit in 1894 de *Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht* ontstond. Vanwege haar niet aflatende strijd, waarbij ze zeer fel uit de hoek kon komen, kreeg ze de bijnaam IJzeren Mina. Die bijnaam werd, aan de tijdgeest aangepast tot Dolle Mina, in 1969 aangenomen door de feministische beweging in Nederland. Wilhelmina Drucker stierf in 1925. Zes jaar nadat in Nederland ook de vrouwen eindelijk algemeen kiesrecht hadden gekregen.

bronsgroen

De Sint Hubertuskerk in Genhout is een van Boostens architectonische hoogtepunten (I)

De Koepelkerk in Maastricht geldt als een daad van jeugdige overmoed

foto's Archief DDL/LD

LIMBURGSE ziel IN STEEN EN BETON

In korte tijd bouwde Alphons Boosten (1893-1951) tientallen kerken. Volgens Jos Pouls is hij de architect met 'het hoogste Limburg-gehalte'.

door Ray Simoen

Ook dit jaar zijn weer heel wat kerken onder de slopershamer gevallen. Meestal gebouwen die in de jaren zestig en zeventig zijn neergezet: de jaren dat het kerkelijke leven in Limburg ineen begon te storten. Vanboven opgelegde religiositeit valt makkelijker uiteen dan beton en bakstenen. Historicus Jos Pouls laat geen traan om het verdwijnen van wat hij „die armzalige blokken-doods-kerken” noemt. Wat verdwijnt, geeft beter zicht op wat overblijft. En daarvan zijn die van de Maastrichtse architect Alphons Boosten (1893-1951) de meest waardevolle, betoogt Pouls in het Jaarboek 2010 van het Sociaal Historisch Centrum in Limburg. Hij staat daarin niet alleen. „Men heeft weer aandacht voor de bijzondere vormtaal van Boostens kerken. Er verschijnen veel publicaties over zijn werk, en onlangs werd in Heerlen een lezingenreeks over zijn werk gehou-

den”, zegt de Roggelse auteur. Wat was die nu zo weer gewaardeerde Boosten-stijl? Pouls zucht diep: „Boosten werd toen en ook nu nog als de architect met het hoogste Limburg-gehalte gezien. Volgens critici wist hij meer dan welke andere architect ook de 'Limburgse ziel' in architectonische vormen te gieten.” Problematische termen: 'hoogste Limburg-gehalte' en 'Limburgse ziel'. Ze raken aan een al even beladen begrip als 'identiteit'. En wie daarover begint, begeeft zich op het gladde ijs van vage speculaties en lapidaire bewijsvoeringen. Het laatste woord over wat 'de Limburgse ziel' is, zal nooit gezegd kunnen worden. Dat toont de al meer dan 100 jaar durende discussie hierover wel aan. Pouls erkent dat. „Identiteit is een sociaal-culturele constructie, die vooral inhoud krijgt in tijden van verandering. Het is een gedeelde beleving van wat je bent. Het gaat daarbij om het gevoel van anders zijn, zowel door de leden van de eigen groep als door buitenstaanders.”

In de jaren dertig van de vorige eeuw stond het leven in Limburg onder druk door de instroom van 'vreemde elementen' als gevolg van de groeiende mijnen. Die druk zette de traditionele Limburgse agrarische samenleving onder spanning, geeft Pouls aan. Tegelijk woedde in West-Europa de discussie tussen het opkomende conservatisme en corporatisme met het socialisme en liberalisme. In deze hectische periode ontstond Boostens werk. Maar de Maastrichtse architect had geen 'Limburgs bouwprogramma', geeft Pouls aan. En van 'een Limburgse ziel' in zijn werk is zeker in het begin geen sprake. „Boosten was wars van getheoretiseer. Hij voelde zich een kunstenaar, die het bouwen van kerken als het hoogst haalbare voor een architect zag.” Zijn eerste grote bouwwerk - de Koepelkerk in Maastricht - viel in 1921 slecht bij het Limburgse episcopaat en de conservatieve katholieke pers. Hij werd verdacht van socialistische (en impliciet dus on-katholieke en on-Limburgse) sym-

pathieën. „Het lijkt wel een moskee, die meer in Istanbul thuis hoort dan in Maastricht”, was de meeste gehoorde klacht. „Ook de sobere vormgeving van de kerk, het gebruik van beton en ronde vormen werden afgekeurd.” Boosten heeft zich deze in zijn ogen volstrekt onterechte verdachtmakingen erg aangetrokken, benadrukt Pouls. Zwaar heeft de Maastrichtse bouwmeester moeten boeten voor wat hij achteraf zelf ook als een 'daad van jeugdige overmoed' zag. Pas vanaf 1929 krijgt hij weer opdrachten voor kerken. „Hij ontwikkelt een persoonlijke beeldtaal als kerkenbouwer. Daarin probeerde hij traditionele vormen en materialen te verzoenen met moderne. Hij refereerde daarbij nadrukkelijk aan de Limburgse architectuurgeschiedenis, die hij ontdekt had.” Van een zero werd hij een Limburgse architectuur hero. Pastoors en pers liepen weg met zijn werk. Hoewel hij in de jaren dertig en veertig tientallen kerken in heel Limburg bouwde, worden de kerken Sint Hubertus in Beek-Genhout (1935) en Gerardus Majella in Heerlen-Heksberg (1935) als zijn artistieke hoogtepunten beschouwd. „Ze gelden ook als voorbeelden van godshuizen met zijn hoogste Limburg-gehalte.” In zijn artikel geeft Pouls bondig weer wat

Alphons Boosten.

Boostens specifiek Limburgse elementen waren. „Hij gebruikte vaak streekeigen materialen als bakstenen en dakpannen uit Limburgse ovens en van Limburgse klei. Verder mergel en Kunrader steen. Ook zocht hij samenwerking met kunstenaars die het 'wezen van Limburg' als het ware in zich droegen, zoals Henri Jonas met wie hij zeer bevriend was, Charles Eyck en Charles Vos.” Verder verwerkte hij „nadrukkelijk” de Limburgse iconografie in zijn kerken. De vele regionale regionale heiligen en wereldse figuren getuigen daarvan evenals het gebruik van symboliek met een specifiek Limburgs karakter. Tevens zie je aan zijn kerken dat hij zich heel duidelijk heeft

laten inspireren door de OL Vrouwekerk in Maastricht en de Maasdal, zoals kooromgangen, dwerggalerijen, rondbogen en kapitelen. Opvallend ook is volgens Pouls Boostens 'on-Hollandse monumentale stijl. „Bij de aankleding van zijn kerken hanteerde hij een spontane, zwierige schildertechniek waarin het joie de vivre van 'de Limburger' naar voren komt.”

En wat zijn kerken met hun rustige grote muurvlakken, die niet op gespannen voet staan met een uitbundige plasticiteit, bijzonder aantrekkelijk maakt, is de symbiose met het landschap. „Boostens kerken liggen als het ware in het landschap en niet erboven, zoals de neogotische kerken, waarmee de Limburgse clerus zo dweept.” In 1951 komt er abrupt een eind aan Boostens werk. Tijdens een gecompliceerde longoperatie in Utrecht sterft hij. Pouls spreekt van „het geluk van een vroegtijdige dood”. „In de jaren zestig wilde men alleen nog kerken die niet op een kerk mochten lijken: de anonieme sporthalkeken, die in de vele nieuwbouwwijken verschenen. Daar zou een kunstenaar als Boosten met zijn eigen zeer expressieve bouwstijl diep ongelukkig van geworden zijn.”

museumstukken

In de rubriek 'Museumstukken' krijgen Limburgse musea de ruimte om bijzondere stukken uit hun collectie te presenteren.

Vandaag: het Keramiekkentrum Tiendschuur Tegelen. Uw museum ook in deze rubriek? Mail verhaal plus foto naar bronsgroen@mgl.nl.

Maria op herhaling

door Peter Heusschen

In het Keramiekkentrum Tiendschuur bevinden zich twee bijna dezelfde beelden die de Madonna met kind voorstellen. Het eerste beeld is een origineel en het tweede is een replica. Beide zijn gemaakt door de keramiekkunstenaar Jacques Bongaerts. Achter die replica zit het mooiste verhaal.

De Tiendschuur is een pottenbakkersmuseum en een centrum voor hedendaagse keramiek. Behalve de vaste collectie zijn er ook regelmatig wisselende tentoonstellingen. In het uiterst informatieve museum staat in een van de vitrines een Maria-beeld met kind. Nu is dat beeld op zich geen unicum. Want er zijn wel meer soortgelijke beelden of afbeeldingen in het museum aanwezig. Bijzonder is dat

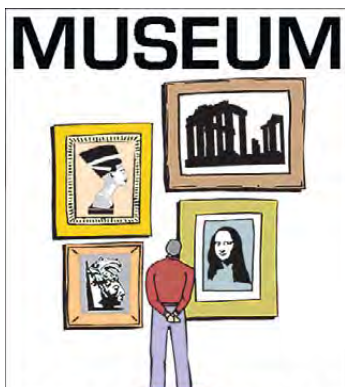
een Madonna met kind uit zijn handen. Mooier en stralender dan het origineel. Maria op herhaling in Tegelen zou je kunnen zeggen.

Het beeld dat Bongaerts schiep lijkt in niets op dat van zijn beroemde voorganger Michelangelo die het taferel in marmer schiep. De Tegelse Madonna met kind is van gebakken oplegklei in vier kleuren. Rood, wit, geel en zwart. De gezichten hebben een gele scharf en de beide figuren vormen als het ware een

gelijkzijdige driehoek. Opvallend is ook dat zowel Maria als het kindje Jezus uitgedost is met kroenen op het hoofd. Het replicabeeldje is 42 centimeter hoog. Overigens heeft de kunstenaar tijdens zijn leven heel veel werk gemaakt, waarvan een groot deel behouden is gebleven en nog te zien is. Niet in de laatste plaats dankzij de

schinking van de hele keramiekkollec-tie van het verzamelechtepaar aan het museum. Een van de opmerkelijkste stukken van Bongaerts is de zogenoemde tegelkachel. Een soort voorloper van onze huidige centrale verwarming. Door meerdere verbonden tegelkachel (radiatoren) werd een heel huis verwarmd. De kachel is 260 centimeter hoog met 52 figuratieve voorstellingen. Sinds woensdag is het laatste grote werk van de keramiekkunstenaar, die in 1997 overleed, te zien in de Tiendschuur. Het is een vier meter lange kerstgroep die uit negen delen bestaat. Hij situeerde de kerststal in een Limburgse mergelgrot. Als figuranten gebruikte Jac. Bongaerts bekende figuren uit Tegelen. Hij werkte er ongeveer vierhonderd uur aan.

MUSEUM

STUKKEN

O Zoete Onbevleete Maagd En Kind aan Huis in Tegelen, Mocht gij het kunnen regelen En als het U behaagt, Verschijn ons dan, zo bidden wij, Uit Bongaerts nijre handen Op onze Gelderse stranden In stralende vierkleurenklei!

Zo doe je dat. Bongaerts werd bij het lezen even zacht als zijn klei en toog aan het werk. Opnieuw herrees

Het Keramiekkentrum Tiendschuur Tegelen is te vinden aan de Kasteellaan 8, tel. 077-3260213 (www.tiendschuur.net). Open van di 1/m za van 14-17 uur, zo van 11-17 uur.

Replica Maria met Kind in Keramiekmuseum in Tegelen.

foto John Peters